

ПАКУТНІК ЗА ВЕРУ І РАДЗІМУ

*Ю.М. Калесніковіч, ліцэй ПалесДУ, 11 “Б” клас
Навуковы кіраўнік – М.В. Цуба, к.г.н., дацэнт
Палескі дзяржаўны ўніверсітэт*

З часу вызвалення беларускіх земляў прайшло больш 70–ці гадоў, аднак не ўсе пытанні гісторыі вайны дастаткова распрацаваны ў гісторыяграфіі. Адным з іх з’яўляецца вывучэнне дзейнасці праваслаўных святароў падчас карных аперацый нацыстаў па знішчэнні партызан і мірнага насельніцтва. Вядома, што пераважная большасць праваслаўнага духавенства не падтрымала акупацыйны рэжым і дапамагала партызанам у барацьбе супраць акупантаў, ахвяруючы нават уласным жыццём. Адною з такіх асоб з’яўляецца настаяцель царквы Пакрова Прасвятой Багародзіцы ў вёсцы Хорастава (уваходзіла ў былую Пінскую вобласць) свяшчэннік Іаан Сямёнавіч Лойка. І.С. Лойка нарадзіўся 1 студзеня 1885 года непадалёку ад Мінска, у невялікім старажытным гарадку Заслаўль. У 1905 годзе ён паспяхова здае экзамен пры Мінскай кансісторыі, атрымлівае званне псаломшчыка і накіроўваецца ў храм Пакрова Прасвятой Багародзіцы ў вёску Хорастава. Тут у агульнай колькасці святар Іаан праслужыў каля 30–ці гадоў.

Трывожныя падзеі на Палессе прынеслі жнівень 1914 года – пачалася Першая сусветная вайна. Шмат мужчын прыхаджан прызыўнога ўзросту, благаслаўленыя на ратныя подзвігі святарамі царквы Пакрова Прасвятой Багародзіцы, былі закліканы на фронт. Акрамя таго ва ўсіх царквах мазырскага павета, у які ўваходзіла тады хорастаўская Пакроўская царква, быў прачытаны малебен, у якім прапаведвалася аб’яднанне ўсіх слаёў грамадства вакол самадзяржаўя, прапагандаваліся ідэі грамадзянскай згоды ў імя абароны Айчыны. У дадзеным малебне зазначалася, што “...яшчэ ніколі так не аб’ядноўваліся ў нас цар, правядыры і народ, як у сённяшні час. Цяпер ва ўсіх, ад цара да прасталюдзіна, толькі адна думка і адзінае жаданне: давесці вайну да пераможнага канца, канчаткова зламаць нахабнага ворага і гэтым надоўга забяспечыць мір і сабе, і ўсяму свету” [1]. Таксама, вядома, што Пакроўская царква прымала ўдзел у зборы ахвяраванняў на карысць расійскай арміі. У сувязі з чым яна далучылася да вазвання епіскапа Мінска–Тураўскага Мітрафана (Краснапольскага), які напачатку 1915 года заклікаў праваслаўнае духавенства і паству “...з ахвотай і радасцю несці свае ахвяраванні на справу добрапрыстойную і святую” [2]. І ва ўсіх вышэй пералічаных мерапрыемствах самы актыўны ўдзел прымаў псаломшчык хорастаўскай царквы І.С. Лойка.

Вялікая Айчынная вайна застала царкоўнае жыццё ў істотным заняпадзе. Многія божыя храмы былі зачыненыя, некаторыя спаленыя, разбураныя, альбо пераробленыя і прыстасаваныя пад склады, канюшні, архівы, а таксама пад розныя забаўляльна–гульнявыя установы. Значная частка святароў, у тым ліку і праваслаўнай канфесіі, была рэпрэсіраваная. Аднак горыч аб перанесеных рэпрэсіях у адносінах да духавенства з боку савецкай улады не заклікала свядомасць агульнай бяды, якая прыйшла на беларускую зямлю з пачатку нацысцкай акупацыі. Народ не прыняў “новага фашысцкага парадку” і падняўся на барацьбу. Разам з народамі зрабілі крок у гэтым кірунку і шматлікія прадстаўнікі ў першую чаргу праваслаўнага духавенства, у тым ліку і бацюшка Іаан. А з амвона хорастаўскай царквы Прасвятой Багародзіцы працягвалі гучаць малебны “Аб краіне нашай, уладзе і войску яе Госпаду памолімся”. Аб станоўчых якасцях характара бацюшкі Іаана, яго глыбокай веры і адданасці Богу і царкоўнай службе ёсць успаміны занатаваныя яго хрэсцікам, кандыдатам багаслоўя П.К. Раінай: “Саслужнік і сябар майго бацькі, мой хросны, чалавек глыбока рэлігійны, строгі да сябе і спагадлівы да блізкіх. У жыццёвых справах нетараплівы, разважлівы,

заўсёды спакойны. Яго набажэнствы як у перапоўненым храме падчас службы, так і з адным псаломшыкам альбо матушкай Вольгай на клірасе заўсёды былі поўныя веры і руплівасці” [3, с. 35]. Набліжаўся 1943 год, які войдзе ў гісторыю як пераломны ў ходзе Вялікай Айчыннай і Другой Сусветнай войнаў. У гэты час атрымала шырокае распаўсюджанне сярод беларускага насельніцтва і партызан дастаўленае ў лістоўках з “Вялікай Зямлі” перадакладнае пасланне ад 13 снежня 1942 года Патрыяршага Сергія, які звяртаючыся да насельніцтва на захопленых ворагам землях, пісаў: “Удзельнік партызанскай вайны – не толькі той, хто са зброяй у руках нападае на варожыя атрады, але і той, хто пастаўляе партызанам хлеб; хто хавае іх ад здраднікаў і шпіёнаў, хто ўхажвае за параненымі. Не давайце ворагу адчуваць сябе гаспадаром на вашай зямлі. Хай тыл для яго будзе не лепш фронту. Такім чынам, будзьце адважнымі, стойце мужна і непакісна, абараняючы веру і годнасць, і верце ў выратаванне Госпада” [4]. На сваім чарговым богаслужэнні напрыканцы 1942 года бацюшка Іаан не толькі зачытаў перад усімі прыхаджанамі вышэйадзначанае пасланне, але і прылюдна благаславіў сваіх сыноў Уладзіміра, Леаніда і Юрыя перад адыходам іх у партызанскі атрад: “Мая зброя на ворагаў Крыж Святы, а вы будзьце Богам захоўваемыя і сумленна служыце Бацькаўшчыне” [5, с.192]. У выніку бяручы прыклад з сыноў свяшчэнніка, і ўлічваючы яго заклік, уся мясцовая моладзь, апасаючыся вывазу акупацыйнымі ўладамі на прымусовыя работы ў Германію, масава пайшла ў партызаны. Пад націскам лепш узброенага і значна пераўзыходзячага ў жывой сіле праціўніка, атрады Пінскага злучэння на чале з В.З. Каржом вымушаны былі адыходзіць назад на Хорастаўшчыну, дзе замкнулася кальцо акружэння [6, с. 334]. 15 лютага 1943 года ў дзень Вялікага праваслаўнага свята Стрэчання Гасподняга на Хорастава былі кінуты ўсе сілы карнікаў. Богаслужэнне ў царкве пачалося, як заўсёды, каля шасці гадзін раніцы. Праз некаторы час паўсюдна сталі чуваць выстралы, даносіліся каманды на незнаёмай мове. Усім стала зразумела, што вёска акружана карнікамі. Бацюшку Іаану, які працягваў весці Боскую літургію было перададзена, што фашысты выганяюць усіх да аднаго з хат, нават не прыхаджан, і загадваюць усім ісці ў царкву на малітву. Прыкладна да сярэдзіны службы царква Пакрова Прасвятой Багародзіцы была перапоўнена людзьмі, але з яе назад нікога не выпускалі. А людзі ўсё падыходзілі і падыходзілі. Не малая колькасць іх сабралася ў царкоўным двары. Тут жа эсэсаўцамі былі адабраны два дзясяткі маладых мужчын, жанчын і падлеткаў, якіх адвялі ў бок. Як затым высветліцца, дзеля перагону нарабаванай жывёлы. Тым часам у царкве працягвалася літургія. Адчуўшы небяспеку, бацюшка Іаан у краткім звароце заклікаў усіх прысутных старанна памаліцца і прычасціцца Святых Тайн. Падчас усеагульнага спявання “Верую” ў Божы храм уварваліся фашысты. Па сведчанню жанчын, якія затым будуць накіраваныя на катаржныя работы ў Германію, афіцэр прапанаваў бацюшку Іаану пакінуць храм. Але ён з годнасцю заявіў: “Свой лёс я не аддзяляю ад лёсу маёй паствы. Што будзе з імі, хай здзейсніцца і са мной” [5, с. 197]. Тут жа па загаду афіцэра адныя з салдат, прымяняючы сілу, пачалі выцягваць з натоўпу маладых жанчын, другія выштурхоўваць з кліраса зусім яшчэ юных пеўчых. Бацюшка Іаан паспрабаваў заступіцца. Тады яго некалькі разоў ударылі і падцягнулі да афіцэра. Свяшчэннік запатрабаваў у афіцэра даць магчымасць скончыць яму богаслужэнне. У адказ на гэта адзін з фашыстаў схопіў бацюшку Іаана і кінуў яго на царскія вароты. Яны адчыніліся, і святар упаў прама перад Божым пасадам. Тыя, хто былі выведзеныя з царквы і адабраныя для перагону жывёлы бачылі як да царквы коньмі былі падвезены некалькі саней з саломай, а дзверы храма моцна забіваліся цвікамі. У адно імгненне вока, зробленая з сухога дрэва царква запылала. Дзясяткі агеньчыкаў паднімаліся высока да крыжа, спавітага дымам. Гарэлі валасы, гарэлі твары і адзенне аднавяскоўцаў, якія стаялі шчыльным гуртам. Пераносчы нясцерпны боль, разам з бацюшкай Іаанам, голас якога выразна даносіўся з пылаючай царквы – усе прыхаджане маліліся. З паказанняў паліцэйскіх, што ўдзельнічалі ў акцыі знішчэння, у гарашчай царкве людзі пелі малітву: “Цела Хрыстова прыміце, крыніцу безсмяротнага ўкусіце...” [5, с. 196]. Так было ажыва спалена фашыстамі 300 прыхаджан разам з бацюшкам Іаанам. А за гады вайны на тэрыторыі Хорастаўскага сельсавета загінуў кожны другі. Гэта і па сённяшні дзень незажываючая, краватачывая рана для ўсіх жыхароў Хорастаўшчыны, так як спынілі сваё існаванне некаторыя вёскі, зніклі многія кланы, роды, прозвішчы людзей гэтых вёсак.

Прааналізаваўшы ў дадзенай рабоце ўвесь жыццёвы шлях свяшчэнніка Іаана Лойкі, патрэбна зазначыць, што яго асоба ў поўнай ступені адпавядае да разгляду Рускай Праваслаўнай царквой, як кандыдатура на першачарговае залічэнне ў лік святых.

Думаю, было б справядліва на месцы тагдашняй хорастаўскай Пакроўскай царквы (сёння гэта месца фактычна пустыр), спаленай разам з людзьмі ў гады вайны фашыстамі, стварыць мемуарыяльную зону з памятным знакам і надпісам, у памяць аб свяшчэнніку Іаану Лойка і яго прыхад-

жанах. Абавязкова, патрэбна абнесці гэтую тэрыторыю агароджай. Таму што дадзеная зямля – гэта месца плача, малітвы і пакаяння; месца здекаў, пакут і смерці сотняў людзей.

Улічваючы, што побач у в. Хорастава працуе музей “Партызанскай Славы” імя В.З. Каржа само сабой напрошваецца ўвесці ў экспазіцыю музея матэрыялы і экспанаты аб святары І.С. Лойка і яго прыхаджанах. Думаем, што гэта будзе не толькі данінай памяці аб загінуўшых, але і з’явіцца тым накірункам, які павысіць патрыятычнае і духоўнае выхаванне моладзі.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Национальный архив Республики Беларусь (НАРБ). Фонд 295. – Воп. 1. – С. 8642. – Л. 98.
2. НАРБ. Фонд 295. – Воп.1. – С. 8642. – Л. 36.
3. Раина, П. За веру и Отечество / П. Раина. – Ленинград, – 1990. – 37 с.
4. <http://radzima.org/ru/miesca/horostovo.html>
5. Ясько, А. Ф. Больно даже мёртвым: Палесская трагедия / А.Ф. Ясько. – Минск : Бонем, 2012. – 400 с.
6. Памяць: Гіст.-докум. Хроніка Лунінецкага раёна / укл. Т.В.Канапацкая. – Мінск : Беларусь, 1995. – 716 с.